

TESTIMONI DEL TESTO

R = Ravenna, Bibl. Classense, 429 (olim 137,4A) (perg.)	saec. X
V = Venezia, Bibl. Marciana, gr. 474 (perg.; m. ^{1,2,3} in <i>Nubibus</i>)	saec. XI ex. vel XII in.
M = Madrid, Bibl. Nacional, 4683 (pars antiqua: <i>Pl.</i> 1-528, <i>Nu.</i> , <i>Ra.</i> 1-959)	saec. XII?
A = Paris, Bibl. Nationale, anc. fonds gr. 2712 (perg.)	ca. 1300
K = Milano, Bibl. Ambrosiana, C 222 inf.	ca. 1300
B = Milano, Bibl. Ambrosiana, L 39 sup.	ca. 1326
Rs = Vaticano, Bibl. Apostolica, <i>Reginae Suecorum</i> 147	saec. XIV in.
U = Vaticano, Bibl. Apostolica, <i>Urbinas</i> gr. 141	saec. XIV
Θ = Firenze, Bibl. Laurenziana, conv. soppr. 140	saec. XIV
N = Napoli, Bibl. Nazionale, II F 27	saec. XIV
E = Modena, Bibl. Estense, a.U.5.10	saec. XIV ex. vel XV in.
Barb = Vaticano, Bibl. Apostolica, <i>Barberinianus</i> 126	saec. XV
Np = Napoli, Bibl. Nazionale, II F 25 (olim 182)	saec. XV

ω = consensus codicum (et testium) praeter laudatos

Π¹ = PSI 1171 (perg.: vv. 577-635)	saec. III
Π² = P. Oxy. 1371 (perg.: vv. 2-5, 10s., 38-48)	saec. V
Π³ = P. Berol. 13225+13226 (perg.: vv. 177-180, 207-209, 235-237, 265-267, 936-942, 959-973)	saec. V/VI
Π⁴ = P. Berol. 13219 (perg.: vv. 946s., 955-988, 1007-1015)	saec. V/VI
Π⁵ = P. Strasb. 621 (perg.: vv. 1372-1385, 1391, 1407-1428)	saec. VI/VII
Π⁶ = P. Laur. III 318 (vv. 1-7)	saec. IV

schol. = lectiones quae in scholiis inveniuntur

f = codices Thomani qui dicuntur

t = codices Triclini qui dicuntur

recc. = codices recentiores

Suda = lectiones *Lexici* quod *Suda* dicitur

Ald. = editio *Aldina* (a. 1498)

^{ac} = ante correctionem

^{pc} = post correctionem

^{v.l.} = varia lectio

^{γρ.} = varia lectio vocabulo γρ(άφεται) notata

(^{γρ.}) = varia lectio vocabulis τινες, διχῶς vel sim. notata

^λ = lemma scholii

HYPOTHESES

I ὙΠΟΘΕΣΙΣ ΝΕΦΕΛΩΝ (AE) ἈΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ (E) (I Holwerda = VII Dover)

τὸ δράμα τὸ τῶν Νεφέλων κατὰ Σωκράτους γέγραπται τοῦ φιλοσόφου ἐπίτηδες ὡς κακοδιδασκαλοῦντος τοὺς νέους Ἀθηναίους, τῶν κωμικῶν πρὸς τοὺς φιλοσόφους ἐχόντων τινὰ ἀντιλογίαν· οὐχ, ὡς τινες, δι' Ἀρχέλαον τὸν Μακεδόνων βασιλέα, ὅτι προῦκρινεν αὐτὸν Ἀριστοφάνους. ὁ χορὸς δὲ ὁ κωμικὸς εἰσήγετο ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ τῶ νῦν λεγομένῳ λογιῶ. καὶ ὅτε μὲν πρὸς τοὺς ὑποκριτὰς διελέγετο, εἰς τὴν σκηνὴν ἑώρα· ὅτε δὲ ἀπελθόντων τῶν ὑποκριτῶν καὶ τοὺς ἀναπαίστους διεξῆγει καὶ τὰ <...> (lac. stat. Holwerda), πρὸς τὸν δῆμον ἀπεστρέφετο. <...> (lac. stat. Holwerda) καὶ τοῦτο ἐκαλεῖτο στροφή· ἦν δὲ τὰ ἰαμβεῖα τετράμετρα. εἶτα τὴν ἀντίστροφον ἀποδόντες πάλιν τετράμετρα ἐπέλεγον ἴσων στίχων· ἦν δὲ περὶ τὸ πλεῖστον ἰς'. ἐκαλεῖτο δὲ ταῦτα ἐπιρρήματα. ἡ δὲ ὅλη πάροδος τοῦ χοροῦ ἐκαλεῖτο παράβασις· Ἀριστοφάνης ἐν Ἰππεῦσιν (**VMARsΘNEBarb**) (*Eq.* 507s.: **VMARsΘNE**).

II ἘΤΕΡΩΣ Ἡ ὙΠΟΘΕΣΙΣ (VE) (II Holwerda = V Dover)

φασὶ τὸν Ἀριστοφάνη γράψαι τὰς Νεφέλας ἀναγκασθέντα ὑπὸ Ἀνύτου καὶ Μελήτου, ἵνα προδιασκέψωνται, ποιοὶ τινες εἶεν Ἀθηναῖοι ἀκούοντες κατὰ Σωκράτους. ἠύλαβοῦντο γάρ, ὅτι πολλοὺς εἶχεν ἐραστάς, καὶ μάλιστα τοὺς περὶ Ἀλκιβιάδην, οἳ καὶ ἐπὶ τοῦ δράματος τούτου μηδὲ νικῆσαι ἐποίησαν τὸν ποιητὴν. ὁ δὲ πρόλογός ἐστι τῶν Νεφέλων ἀρμοδιώτατα καὶ δεξιώτατα συγκείμενος. πρεσβύτης γάρ ἐστιν ἄγροικος ἀχθόμενος παιδὶ ἀστικοῦ φρονήματος γέμοντι καὶ τῆς εὐγενείας εἰς πολυτέλειαν ἀπολελακῶτι. ἡ γὰρ τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν οἰκία, ὅθεν ἦν τὸ πρὸς μητρὸς γένος ὁ νεανίσκος, ἐξ ἀρχῆς, ὡς φησὶν Ἡρόδοτος (VI 125), τεθριπποτρόφος ἦν καὶ πολλὰς ἀνηρημένῃ νίκας, τὰς μὲν Ὀλυμπίαισι, τὰς δὲ Πυθοῖ, ἐνίας δὲ Ἰσθμοῖ καὶ Νεμέα καὶ ἐν ἄλλοις (**VRsΘNE**) πολλοῖς (**VRsΘN**) ἀγῶσιν. εὐδοκίμοισαν οὖν ὁρῶν ὁ νεανίσκος ἀπέκλινε πρὸς τὸ ἦθος τῶν πρὸς μητρὸς προγόνων (**VRsΘNE**).

III ὙΠΟΘΕΣΙΣ ΝΕΦΕΛΩΝ (E) (III Holwerda = IIIA Dover)

πρεσβύτης τις Στρεψιάδης ὑπὸ δανείων καταπονόμενος διὰ τὴν ἵπποτροφίαν τοῦ παιδὸς δεῖται αὐτοῦ φοιτήσαντα πρὸς τὸν Σωκράτην μαθεῖν τὸν ἥττονα λόγον. μὴ πειθομένου δὲ τοῦ μειρακίου αὐτὸς ἐλθὼν μανθάνει μαθητὴν τοῦ Σωκράτους ἐκκαλέσας (**MRsΘNEBarb**).

IV ἄλλως (NE) (IV Holwerda = IV Dover)

πατήρ τὸν υἱὸν σωκρατίζειν προτρέπεται·
καὶ τῆς περὶ αὐτὸν ψυχρολογίας διατριβῆ
ικανὴ λόγων τ' ἀπόνοια πρὸς τὸναντίον.
χορὸς δὲ Νεφελῶν ὡς ἐπωφελεῖ λέγων
καὶ τὴν ἀσέβειαν Σωκράτους διεξιῶν.
ἄλλαι θ' ὑπὲρ τὰνδρὸς (ex V [ὑπ- ἀ-] Wagner : ὑπ' ἀνδρὸς ω) κατηγορίαὶ πικραί.
καὶ τῶν μαθητῶν εἰς πατραλοίας ἐκτόπως.
εἴτ' ἐμπυρισμὸς τῆς σχολῆς τοῦ Σωκράτους.
τὸ δὲ δράμα τοῦτο τῆς ὅλης ποιήσεως
κάλλιστον εἶναι φησι καὶ τεχνικώτατον (VMΘRsNEBarb)

V ἄλλως (NE) (V Holwerda = III Dover)

πρεσβύτες τις Στρεπιάδης ὑπὸ δανείων καταπονόμενος διὰ τὴν ἵπποτροφίαν τοῦ παιδὸς δεῖται τούτου φοιτήσαντος ὡς τὸν Σωκράτην μαθεῖν τὸν ἥττονα λόγον, εἰ πῶς δύναται τὰ ἀδίκῃ λέγων ἐν τῷ δικαστηρίῳ τοὺς χρήστῃς νικᾶν καὶ μηδενὶ τῶν δανειστῶν μηδὲν ἀποδοῦναι. οὐ βουλομένου δὲ τοῦ μειρακίου διαγνοῦς αὐτὸς ἐλθὼν μανθάνειν, μαθητὴν τοῦ Σωκράτους ἐκκαλέσας τινὰ διαλέγεται. ἐκκυκληθείσης δὲ τῆς διατριβῆς οἱ τε μαθηταὶ κύκλῳ καθήμενοι πιναροὶ συνορῶνται, καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης ἐπὶ κρεμάθρας αἰωρούμενος καὶ ἀποσκοπῶν τὰ μετέωρα θεωρεῖται. μετὰ ταῦτα τελεῖ παραλαβὼν τὸν πρεσβύτεν, καὶ τοὺς νομιζομένους παρ' αὐτῷ θεοῦς, Ἀέρα, προσέτι δὲ Αἰθέρα καὶ Νεφέλας, κατακαλεῖται. πρὸς δὲ τὴν εὐχὴν εἰσέρχονται Νεφέλαι ἐν σχήματι χοροῦ· καὶ φυσιολογήσαντος οὐκ ἀπιθάνως τοῦ Σωκράτους ἀποστάσαι πρὸς τοὺς θεατὰς περὶ πλειόνων διαλέγονται. μετὰ ταῦτα δὲ ὁ μὲν πρεσβύτες διδασκόμενος ἐν τῷ φανερῷ τινα τῶν μαθημάτων γελοιοποιεῖ· καὶ ἐπειδὴ διὰ τὴν ἀμαθίαν ἐκ τοῦ φροντιστηρίου ἐκβάλλεται, ἄγων πρὸς βίαν τὸν υἱὸν συνίστησι τῷ Σωκράτει. τούτου δὲ ἐξαγαγόντος αὐτῷ ἐν τῷ θεάτρῳ τὸν ἄδικον καὶ τὸν δίκαιον λόγον καὶ διαγωνισθεὶς ὁ ἄδικος πρὸς τὸν δίκαιον λόγον καὶ παραλαβὼν αὐτὸν ὁ ἄδικος λόγος (δ-λόγος secl. Dover, fort. recte) ἐκδιδάσκει. κομισάμενος δὲ αὐτὸν ὁ πατήρ ἐκπεπονημένον ἐπηρεάζει τοῖς χρήστῃς, καὶ ὡς κατωρθωκότος εὐωχεῖ παραλαβὼν. γενομένης δὲ περὶ τὴν εὐαχίαν ἀντιλογίας πληγὰς λαβὼν ὑπὸ τοῦ παιδὸς βοῆν ἴσθησι· καὶ προσκαταλαλούμενος ὑπὸ τοῦ παιδός, ὅτι δίκαιον τοὺς πατέρας ὑπὸ τῶν υἱῶν ἀντιτύπτεσθαι, ὑπεραλγῶν διὰ τὴν πρὸς τὸν υἱὸν σύγκρουσιν (V : σύγκρισιν ω) ὁ γέρον κατασκάπτει καὶ ἐμπίρησι τὸ φροντιστήριον τῶν Σωκρατικῶν. τὸ δὲ δράμα τῶν πάντων δυνατῶς πεποιημένων (VMABRsΘNEBarb).

VI (VI Holwerda = I Dover)

αἱ πρῶται Νεφέλαι ἐδιδάχθησαν ἐν ἄστει ἐπὶ ἄρχοντος Ἰσάρχου (= 423 a.C.), ὅτε Κρατῖνος μὲν ἐνίκα Πυτίνην, Ἀμεινίαν δὲ Κόννω. διόπερ Ἀριστοφάνης ἀπορριφθεὶς παραλόγως φήθη δεῖν ἀναδιδάξας (VRsE) τὰς Νεφέλας (VRs) τὰς δευτέρας καταμήμεσθαι τὸ θέατρον. ἀτυχῶν δὲ πολὺ μᾶλλον καὶ ἐν τοῖς ἐπιτετα οὐκέτι τὴν διασκευὴν εἰσήγαγεν. αἱ δὲ δευτέραι Νεφέλαι ἐπὶ Ἀμεινίου ἄρχοντος (= 422 a.C.) (VRsE).

VII (VII Holwerda = II Dover)

τοῦτο ταῦτόν ἐστι τῷ προτέρῳ, διεσκευασταὶ δὲ ἐπὶ μέρος ὡς ἂν δὴ ἀναδιδάξαι μὲν αὐτὸ τοῦ ποιητοῦ προθυμηθέντος, οὐκέτι δὲ τοῦτο δι' ἢν ποτε αἰτίαν ποιήσαντος. καθόλου μὲν οὖν σχεδὸν παρ' ἅπαν μέρος γεγεννημένη (codd. : γεγένηται <ή> Bücheler : lac. statuit Dover) διόρθωσις. τὰ μὲν γὰρ περιήρηται, τὰ δὲ παραπέλεκται καὶ ἐν τῇ τάξει καὶ ἐν τῇ τῶν προσώπων διαλλαγῇ μετεσχημάτισται. ἃ δὲ ὀλοσχερῆ τῆς διασκευῆς τοιαῦτα ὄντα τετύχηκεν· αὐτίκα ἢ παράβασις τοῦ χοροῦ ἤμειπται, καὶ ὅπου ὁ δίκαιος λόγος πρὸς τὸν ἄδικον λαλεῖ, καὶ τελευταῖον ὅπου καίεται ἢ διατριβὴ Σωκράτους (VRsE).

VIII (VIII Holwerda = VI Dover)

τὴν μὲν κωμωδίαν καθῆκε κατὰ Σωκράτους ὡς τοιαῦτα νομίζοντος, καὶ Νεφέλας καὶ Ἀέρα, καὶ τί γὰρ ἄλλ' ἢ ξένους εἰσάγοντος δαίμονας· χορῷ δὲ ἐχρήσατο Νεφελῶν πρὸς τὴν τοῦ ἀνδρὸς κατηγορίαν· διὰ τοῦτο οὕτως ἐπεγράφη (VMBRsΘ NE) τὸ δράμα. (VBΘN) διτταὶ δὲ φέρονται Νεφέλαι. οἱ δὲ κατηγορήσαντες Σωκράτους Μέλητος καὶ Ἄνωτος (VMBRsΘ NE).

ΤΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΩΠΑ

(1) Στρεπιάδης· (2) δοῦλος (ω : θεράπων VNp : οἰκέτης) Στρεπιάδου· (ω : -δης A) (3) Φειδιππίδης· (ω : Φ- υἱός M : Φιλίππ- V) (4) μαθητῆς Σωκράτους· (5) Σωκράτης· (6) χορὸς Νεφελῶν· (7) δίκαιος λόγος· (8) ἄδικος λόγος· (9) Πασίας δανειστής· (ω : δ- Π- Np : Π- om. Rs) (10) μάρτυς (VMABRsΘENp) Πασίου· (11) ἕτερος δανειστής· (V : ἔ- δ- Ἀμυνίας καὶ Χαιρεφῶν. προλογίζει ὁ Στρεπιάδης Np : ἔ- δ- A- X- Rs) (12) Ἑρμῆς· (13) μαθητῆς εἰς τῶν φιλοσόφων· (14) Ξανθίας οἰκέτης Ἑρμοῦ· (15) ἕτερος φιλόσοφος (V).

alio ordine aliis in codicibus personarum agmen disponitur. Jo. Tzetzae argumenta et indicem personarum coll. D. Holwerda (*Scholia in Aristophanem*, IV.2, Groningen 1960, 367-374).